

Список використаних джерел:

1. Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2015. 40 с. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/Istoriya%20i%20zdobutki_Osobisti%20zdobutki/Disertatsii/Doc/Davidenko_17.11.2015_avtoref.pdf (дата звернення: 02.09.16).
2. Освітній досвід Фінляндії. Що особливого у фінській освіті? *Нова українська школа* : веб-сайт. 2018. URL: <https://nus.org.ua/articles/shhoosoblyvogo-u-finskij-inklyuzyvnyj-osviti/> (дата звернення: 20.01.20).
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. *Путівник для педагогів* : навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 96 с.
4. Кугуєнко Н. Ф. Світовий досвід інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади. *Джерело педагогічних інновацій – управління освіти*. URL: kominternovskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/.../Джерело_Силина_2013.doc. (дата звернення: 20.03.21).
5. Vayrynen S., Kesalahti E., Flotskaya N., Bulanova S., Volskaya O., Ysova Z. Learning from Our Neighbours: Inclusive Education in the Makin. Rovaniemi : University of Printing Centre. 2013. 102 p.

**ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПР УЧНЯ
ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

*Гаврилюк Ольга В'ячеславівна,
студентка II-го року навчання хіміко-біологічного факультету,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: gavryliukolga0@gmail.com*

Інклюзивна освіта передбачає надання кожній дитині можливості сформувати власну академічну та соціальну компетентність у належно організованому освітньому середовищі, а в майбутньому реалізувати її на практиці, інтегруючись у широкий соціум. Це дуже потрібно, тому що школа впродовж тривалого періоду є важливою частиною життя, де у дітей з особливими освітніми потребами формуються та розвиваються базові знання, вміння й навички. Основна передумова в успішному навчанні дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є створення індивідуальної програми розвитку (далі – ПР). Така програма допомагає педагогічному колективу створити належні умови для навчання та потреб дитини.

Насамперед визначимо, що інклюзивне навчання запроваджується відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права інвалідів, низки Указів Президента, Закону України «Про загальну середню освіту».

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» визначено, що для учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, треба розробляти індивідуальну програму розвитку та з'ясовано зміст ПР. Зокрема: в індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-

педагогічної консультації; вона розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування; у ній також визначають психолого-медико-педагогічні консультації з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів [1].

Відповідно до Закону України «Про освіту», індивідуальна програма розвитку – це документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. У цьому ж Законі визначено, що особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, що значно розширює коло користувачів такої послуги [2, с. 31].

ІПР укладається для учнів, у яких виникають проблеми із засвоєнням звичайної навчальної програми загальноосвітніх навчальних закладів. Найчастіше такі труднощі пов'язані з особливостями психофізичного розвитку дитини. ІПР забезпечує навчання таких учнів з урахуванням їхніх можливостей і потреб і дає можливість проводити системну оцінку досягнень у всіх сферах розвитку дитини.

ІПР розробляється групою фахівців, у яку зазвичай входять: заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші. У цю групу також обов'язково включені батьки, чи особи, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами [3].

Складена та узгоджена з усіма членами команди ІПР підписується директором школи та батьками. Відповідальність за реалізацію індивідуальної програми розвитку покладається на всіх членів команди. Головне завдання покладається на заступника директора він відстежує перебіг виконання цілей, окреслених у даному документі.

ІПР розробляється на один рік. Двічі на рік (за потребою частіше) переглядається з метою її коригування. Зокрема, коли у дитини виникають труднощі у засвоєнні визначеного змісту навчального матеріалу, чи навпаки виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань. Оформлення та ведення відповідної документації найчастіше покладається на асистента вчителя [4].

В ІПР передбачені наступні розділи: 1) період виконання. Навчальний рік, на який складається ІПР; 2) загальна інформація про дитину: ім'я та прізвище, вік, телефони батьків, адреса, проблема розвитку (інформація про особливі освітні потреби), дата зарахування дитини до школи та строк, на який складається програма; 3) наявний рівень знань і вмінь. Група фахівців протягом 1-2 місяців вивчає можливості та потреби дитини, фіксує результати вивчення; 4) спеціальні та додаткові освітні послуги. В індивідуальній програмі розвитку фіксується розклад занять з відповідними фахівцями (логопедом, фізіотерапевтом, психологом та іншими спеціалістами), вказується кількість і тривалість таких занять з дитиною; 5) характеристика учня. Сфера розвитку (емоційна, фізична, когнітивна, мовленнєва, соціальна); 6) адаптації/модифікації; 7) освітній план; 8) моніторинг стану розвитку учня і його навчальних досягнень [5, с. 126].

Під час розроблення ІПР необхідно дотримуватися наступних вимог: індивідуальна програма розвитку має містити всі необхідні складові, які допоможуть адаптувати освітнє середовище до потреб дитини; довгострокові цілі й короткотермінові завдання мають мати тісний взаємозв'язок; опиратися на рекомендації інклюзивно-ресурсного центру; до складу групи індивідуального супроводу мають увійти лише необхідні фахівці для конкретної

дитини з особливими освітніми потребами; чіткість та конкретність визначення навчальних цілей.

Навчальні цілі – це твердження про бажаний результат. Вони можуть стосуватися знань, умінь, поведінки, і їх треба чітко сформулювати, висловити через позитивні твердження й вони бути зрозумілими всім, хто їх читає. Цілі треба визначити в усіх сферах, де спостерігаються випередження або відставання в розвитку (інтелектуальна, соціальна й емоційна сфери розвитку, розвиток моторики, мовленнєві навички тощо) [6].

Розробка та реалізація ІПР передбачає такі етапи: 1) збір інформації про дитину та вивчення особливостей її розвитку; 2) планування, розроблення та затвердження ІПР; 3) реалізація ІПР; 4) перегляд, оцінка та внесення змін до ІПР.

Впродовж усіх етапів реалізації ІПР можуть виникати певні труднощі, які гальмують отримання очікуваного результату, до яких відносимо:

- неправильно визначені цілі та завдання для конкретної дитини з особливими освітніми потребами. Щоб вирішити цю проблему, необхідно переглянути ІПР та удосконалити її зміст, або спростити поставлені завдання;

- відсутність належного обладнання та засобів для надання освітніх послуг, не реалізація принципів універсального дизайну. У свою чергу це знижує ефективність освітнього процесу;

- відсутність асистента дитини чи асистента учителя;

- не налагоджена ефективна комунікація та взаємодія із батьками учня із особливими освітніми проблемами, отримання від них часткової або не правдивої інформації;

- відсутність гнучкості ІПР, що передбачає її редагування відповідно до динаміки змін та розвитку учня;

- проблеми структури взаємодії, розподілу обов'язків, ролей, завдань і функцій між усіма учасниками навчально-виховного процесу, вироблення спільних дій.

Таким чином, нормативно-правова база щодо ІПР є розробленою у повній мірі. Реалізація ідеї індивідуальної програми розвитку – розвитку учня з особливими освітніми потребами відповідно до його можливостей та задатків – залежить від багатьох чинників, до яких відносимо: командну роботу, залучення батьків, наявність необхідних ресурсів, комплексну оцінку дитини, фінансування, кваліфіковані педагогічні кадри та асистентський супровід. Перспективою подальших досліджень є розроблення шляхів попередження проблем ефективної реалізації індивідуальної програми розвитку та створення сприятливих умов для розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
2. Компанець Н.М., Луценко І.В. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ : навчально-методичний посібник. Київ : 2017. 66 с.
3. Семко О. Кілька правил, як переглядати індивідуальну програму розвитку. Смарт освіта. URL: <https://nus.org.ua/articles/kilka-pravyl-yak-pereglyadaty-individualnu-programu-rozvytku/> (дата звернення: 5.03.2021).
4. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами : методичний посібник / під заг. ред. Н. З. Софій. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с. URL: http://pech-vo.at.ua/OP/Individualna_Programa_Rozvitku.pdf (дата звернення: 10.03.2021).

5. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. URL: <http://poroshenko.com/data/group/21/site2-bff4eba3e5.pdf> (дата звернення: 10.03.2021).
6. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А.О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с. URL: https://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/08/n_zaerkova_a_trejtjak_inkl_osvita_vid_a_do_ya.pdf (дата звернення: 11.03.2021).

СТВОРЕННЯ ТОЛЕРАНТНОГО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОФІЛЮ ПЕДАГОГІКИ

*Гапон Леся Олексіївна,
кандидат філологічних наук, викладач,
Тернопільський комунальний методичний центр
науково-освітніх інновацій та моніторингу
E-mail: yuzephik@gmail.com*

Одним із пріоритетних напрямів реформування сучасної освітньої системи України стало впровадження в закладах освіти різних рівнів інклюзивної освіти, що передбачає включення дітей із особливими освітніми потребами у загальне освітнє середовище.

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, діти-мігранти, діти – представники національних і релігійних меншин, безпритульні діти, діти-сироти та інші). В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовують у вужчому розумінні інклюзивної освіти, що охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю [1].

Інклюзія – це особлива система навчання, яка передбачає індивідуальний підхід до дітей з різними нозологіями відповідно до їхніх освітніх потреб. Відповідно до «Інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році», інклюзивне навчання є способом організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти, яке організовується за інституційною (денною або вечірньою) формою здобуття освіти та передбачає включення дитини з особливими освітніми потребами до освітнього процесу спільно з іншими учнями класу [2].

Актуальні аспекти впровадження інклюзивної освіти висвітлили С. Бабенко, М. Деркач, Н. Дятленко, В. Засенко, Р. Левіна, А. Колупаєва, М. Шеремет, Ю. Найда, Ю. Рибачук та інші. Автори наголошують на необхідності професійного розвитку педагогів, діяльність яких пов'язана з інклюзивним навчанням.

Одним із ключових факторів професійного успіху вчителя є його комунікативна компетентність. Поняття і сутність педагогічної комунікації вивчали Н. Бутенко, О. Жирун, М. Заброцький, С. Левченко, структуру комунікативної компетентності – Н. Бібік, Н. Волкова, С. Петрушин, О. Савченко та ін., технології розвитку комунікативних умінь вчителя та їхні структурні компоненти – А. Дубаков, Г. Бушуєва, А. Капська, О. Мерзлякова.

На особливу увагу заслуговують особливості мовлення вчителя, який працює із дітьми з особливими освітніми потребами, в аспекті створення толерантного мовного середовища інклюзивного профілю освіти.